

ТЮТЮННИК Ю. М., кандидат економічних наук, доцент

Полтавська державна аграрна академія

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Системне оцінювання економічного розвитку територіальних одиниць передбачає з'ясування сутності комплексного аналізу та визначення його основних завдань. Об'єктом комплексного аналізу є економічний розвиток відповідної території (області, району, громади, міста), а його метою – забезпечення ідентифікації місця території в економічному середовищі, створення необхідної інформаційної бази для прийняття різноманітних управлінських рішень щодо напрямів розвитку, залучення інвестицій тощо. Суб'єктами комплексного аналізу економічного розвитку територіальних одиниць можуть бути різноманітні замовники: органи державного управління, потенційні внутрішні та зовнішні інвестори, громадські організації.

Комплексне оцінювання є характеристикою, що отримується у результаті одночасного й узгодженого вивчення сукупності показників, які відображають різні аспекти економічного розвитку територій [1, с. 172]. Складність комплексного оцінювання полягає в тому, що за багатокритеріального аналізу важко виокремити узагальнювальний показник – критерій оцінювання, існують також перешкоди методологічного, організаційного та інформаційного характеру [2, с. 144].

Організація процесу проведення комплексного аналізу має спиратися на дотримання низки вимог [3, с. 338–340].

По-перше, методологічна база комплексного аналізу повинна базуватися на таких методиках, які б давали змогу протягом короткого

часу виявляти та ідентифікувати проблемні напрями економічного розвитку територій.

По-друге, ефективною формою проведення комплексного аналізу є порівняльний аналіз показників певної території з відповідними показниками інших територій або середньотериторіальними показниками. Також залежно від поставлених завдань аналізу як база для порівняльного аналізу можуть бути використані такі параметри: середньотериторіальні значення показників; показники території, яка є лідером за економічним розвитком; нормативні значення показників відповідно до законодавчих документів, рекомендацій наукових установ; цільові значення показників, встановлені потенційними інвесторами або іншими замовниками дослідження.

По-третє, для здійснення комплексного аналізу необхідно забезпечити формування системи показників, яка б відповідала вимогам комплексної характеристики поточного економічного стану території та перспектив її подальшого розвитку.

По-четверте, результативність комплексного аналізу великою мірою залежить від обґрунтованості побудови інтегрального параметра з метою уникнення двозначності висновків, суперечності у поглядах окремих експертів щодо ідентифікації економічного становища об'єкта дослідження.

У сучасній практиці комплексного аналізу поширеним засобом інтегрального оцінювання відповідних об'єктів є розроблення системи ранжирування, відповідно до якої кожному значенню цільового показника відповідає визначений ранг, а сума рангів, отриманих певним об'єктом, є підставою для однозначної характеристики його економічного становища, встановлення тенденцій та перспектив подальшого розвитку [4, с. 737].

Зведення певної кількості показників в єдиний інтегральний показник дає змогу визначити якісну відмінність (поліпшення чи погіршення)

досягнутого стану економічного розвитку території від бази порівняння. Разом із тим побудова інтегрального показника не означає, що для оцінювання можна використовувати лише один цей параметр. Навпаки, інтегральний показник є лише загальним індикатором ситуації, а для поглибленого дослідження економічного стану території використовується система показників.

Поряд із процесом організації комплексного аналізу, певним критеріям має відповідати і його інформаційна база: комплексний аналіз здійснюється на основі системи цільових економічних показників відповідно до обраної методики оцінювання стану розвитку території; вихідна інформація про економічний розвиток об'єкта дослідження має бути повною та достовірною; цільові показники вибраної методики повинні бути приведені до зіставних одиниць виміру, що забезпечує можливість їх подальшого математичного та аналітичного оброблення; кожний із сукупності показників, які закладаються в основу моделювання інтегрованого показника, має бути максимально інформативним; здійснення порівняльного аналізу інтегрованих показників у часі та просторі [3, с. 341].

Ключовим елементом процедури комплексного аналізу є розроблення його алгоритму. Загалом, організація процесу комплексного аналізу економічного розвитку територій становить кілька послідовних взаємопов'язаних етапів, змістове наповнення яких може відрізнятися залежно від потреб аналізу.

На першому етапі замовник забезпечує постановку цільової функції комплексного аналізу, яка передбачає такі елементи: об'єкт дослідження та його особливості; інформаційну базу та її часові проміжки; мету та завдання проведення дослідження; сукупність напрямів аналізу економічного стану об'єкта дослідження, що є складовими

узагальнювального інтегрального показника; форму подання результатів дослідження (визначення інтегрального показника, побудова порівняльної таблиці тощо); методику обґрунтування пропозицій щодо впровадження заходів, спрямованих на досягнення мети комплексного аналізу.

Другий етап передбачає обґрунтування системи показників і первинне оброблення та консолідацію вихідної інформації. Для виконання завдань, які ставляться на другому етапі, реалізується така послідовність кроків:

- групування інформаційних джерел відповідно до визначених напрямів дослідження економічного стану території та формування об'єктів спостереження (промисловість, сільське господарство, інвестиції тощо);
- обґрунтування відповідно до цільової функції комплексного аналізу системи економічних показників як форми узагальнення вихідних даних за згрупованими інформаційними джерелами;
- визначення форм оброблення вихідної інформації відповідно до обґрунтованої системи показників.

Для проведення моніторингу економічного розвитку територій необхідно сформулювати систему показників, які забезпечують сукупну комплексну характеристику стану та динаміки такого розвитку. Кількість порівнюваних показників має бути оптимальною, що, з одного боку, створить передумови для оперативності та комплексності аналізу, а з іншого – дасть змогу уникнути надмірної трудомісткості та виключити суперечливість висновків. Загалом система показників з погляду ефективності комплексного оцінювання економічного розвитку територій має задовольняти таким вимогам [4, с. 748]:

- показники мають бути максимально інформативними, мати найбільш повне змістове наповнення для цілісної характеристики об'єктів дослідження;
- за змістом показники повинні мати однакову спрямованість, тобто

зростання показника означає поліпшення економічного стану території, і навпаки;

- показники мають розраховуватися за зведеною інформацією державних органів статистики;
- показники мають надавати можливість порівняльного оцінювання економічного розвитку територій як у просторі (тобто порівняно з іншими об'єктами), так і в часі (за ряд періодів).

Третій і четвертий етапи передбачають забезпечення технічної реалізації методичних елементів, визначених на першому етапі, на основі обґрунтованої на другому етапі сукупності напрямів аналізу та об'єктів дослідження. При цьому забезпечується вибір необхідної методики розрахунку показників за визначеними напрямами дослідження, встановлення порядку формування цільового інтегрального показника комплексного аналізу.

Отримання формалізованих результатів ранжирування об'єктів аналізу на основі кількісного значення інтегрованого показника не завершує процедури комплексного аналізу, оскільки вони потребують відповідної інтерпретації, що відбувається на п'ятому етапі. Формулювання висновків щодо об'єкта дослідження на підставі проведених розрахунків дає можливість замовникам комплексного аналізу не тільки одержати відповіді на поставлені ними питання, а й прогнозувати зміни економічного стану території, формувати сценарії майбутнього тренду її розвитку.

Наведений алгоритм дає змогу вирішувати специфічні завдання, що постають перед виконавцями та користувачами комплексного аналізу економічного розвитку територій, а саме:

- деталізований моніторинг ситуації щодо окремих показників, які використовуються у процесі дослідження;

- формування потенційних напрямів впливу на економічний стан території з метою реалізації її економічного потенціалу;
- ідентифікація «вузьких місць» у розвитку території, що виявляються у формі незадовільного рівня цільових показників, які є індикаторами за відповідними напрямками оцінювання економічного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Серединська В. М., Загородна О. М., Федорович Р. В. Теорія економічного аналізу : підручник / за ред. Р. В. Федоровича. Тернопіль : «Укрмедкнига», 2002. 323 с.
2. Баканов М. И., Шеремет А. Д. Теория экономического анализа : учебник; 4-е изд., доп. и перераб. Москва : Финансы и статистика, 1997. 416 с.
3. Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навчально-методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 388 с.
4. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : Знання, 2012. 815 с.